

Mälust

Mälu tähtsusest sain ma vist esimest korda aru, lugedes Rider Haggardi seiklusromaan „Kuningas Saalomoni kaevandused”.

Seal on valgete meeste ja nende tumedanahalise teenrite ekspeditsioon jõudnud muust maailmast eraldi elavate kukuaanade maale. Et võõrad ei tohi sinna tulla, siis tahetakse neid tappa. Ellu jäämiseks nad luiskavad, et on tulnud tähtedelt, ja ähvardavad kuu taevast ära kaotada. Nimelt on üks neist vahetult enne teele asumist lugenud mingist aastaraamatust, et just sel kuupäeval toimub südaööl poolteist tundi kestev kuuvarjutus. Et asi mõjukam oleks, hakkavad nad „loitsima”, s.t. deklameerivad valjusti Vana Testamendi psalme, koolist meelde jäänud luuleklassikat ja kõike, mis pähe tuleb. Ja ennäe, tume vari hakkabki kuu servale nihkuma ning kukuaanade hulgas puhkeb paanika: „Valged mehed on kuu tapnud!”

Ainult nõiid Gagool, kes on kõikidest kõige vanem ja mäletab rohkem kui teised, ei löö verest välja. Ta kriiskab: „See läheb mööda. Ma olen seda varemgi näinud! Istuge vagusi, vari läheb üle!” Aga teda ei kuulata ning puhkeb mäsu. Kuigi järgneva kodusõja käigus kukutatakse türannist kuningas, on kaudne moraal ikkagi ka see, et peab mäletama, mis ja kuidas on varem olnud. See käib niihästi muutusi igatsejate kui ka neid vältida püüdjate kohta. Mõlema edukus sõltub sellest, kui palju nad oskavad ajaloost õppida.

Molutamine ei pikenda eluiga, küll aga parandab elu kvaliteeti

Ei vasta tõele, et molutades möödub aeg kõige kiiremini! See on pedagoogiline müüt, et kui inimene midagi erilist ei tee, vaid niisama oleskleb, libiseb aeg märkamatuult sõrmede vahelt ning vastav isik küsib endalt asjatult elatud aastate pärast, kuhu need kadusid. Tegelikult on vastupidi, aeg möödub

kõige kiiremini ja selle kulgu tajub kõige teravamalt just siis, kui elada intensiivselt, töökalt ja tahteliselt, saata iga päev reeglipäraselt korda nii palju kui võimalik, nõnda et iga ajahetk oleks täidetud. Just siis mööduvad nädalad aina viuh ja viuh ja inimeses hakkab tekkima must masendus. Seevastu molutaja vaatab muretult ringi nagu võilill.

Millest ei vabane

Õeldakse, et elu teisel poolel me üksnes elavat esimest uuesti läbi – niihästi maitstes tagajärgi kui ka tuletades meelde oma hiilgeaegu. Õeldakse ka, et inimese elus olevatki ainult üks lühike periood, kümnekond aastat või veelgi vähem, mil tegelikult „kõik juhtubki”. Edasine kujutab endast järelmängu või rantjee-elu, puhkust, pohmelust või muidu tuiamist, igal juhul antikliimaksit.

See ei tarvitse alati päriselt nii olla, sest aeg, mil keegi on oma tipptasemel, langeb inimeseti erinevatesse eluperioodidesse – imelapsest kuni hiilgava raugani. Aga tõsi on see, et me ei saa lahti elu esimesest poolest. Isegi kui see oleks tähendanud närust virelemist või arutut veeteerimist, kokkuvõttes mahavisatud aega, millele vastandina järgneks pikk ja tegus, edukas, sündmuste- ja suheterohke teine pool – ikkagi kandub esimene pool kõikjale kaasa. Kui ka teised seda ei taju, siis me ise teame seda, me ei suuda seda unustada, une(l)des külastab see meid alati, me ei vabane sellest iial, see on nagu vaarao needus.

Nüüd või ei iial

Vanasti kõlas käibetarkus, et naise hakkab pärast neljakümnet (nüüd on see piir muidugi kaugemale nihkunud) ründama kujutlus, et „kõik on möödumas”. Seda muidugi bioloogilises aspektis, ahvatlusvõime ja veetluse mõttes. Iga naine tajuvat sellal kümnetest pisisjadest, et midagi on muutumas. Ka siivsaid daame võis haarata alateadvuslik paanika, et käes on teoreetiliselt

viimane võimalus midagi „ära teha”, lasta endale midagi „juhtuda”. Muidu võib kujuneda nii, et sa ei saagi muud „elu” tunda. Viimane perspektiiv tundus ühelt poolt teadagi mugav ja turvaline (usuti ju veel Jumalat, kes näeb kõike), teiselt poolt aga ikkagi lohutu (surmatunnil polegi midagi meenutada). Mõned läksidki mõtetelt tegudele, isegi kui ei tundud vajadust (kui raha väärtus langeb, ostetakse ju kokku kraami, mille järele pole tegelikku tarvidust). Sugenesid kõrvalsuhted või „juhused”. Osa põhjust võis muidugi olla selleks ajaks kujunenud pikas kooselurutiinis, lapsed olid ka juba suured, ja nii see läks.

Mõistagi kehtis ja kehtib sama sündroom vooruslike meesterahvaste kohta, aga neid oli/on statistiliselt ilmselt vähem.

Tähtis on praegu see, et inimene siiski rahuneb lõpuks. Loodus on nii seadnud. Rahunevad niihästi need, kes muud „elu” proovisid, kui ka need, kes ei proovinud. Ühed heameelega, et seda tegid, teised, et ei teinud (inimese leidlikkus enda õigustamisel on ju ammendamatu).

Hoopis raskem on järgmine juhtum. Viiekümne-kuuekümnelt vahel (ka see ajapiir nihkub kaugemale) inimene (ükskõik kummast soost) avastab, et mõned temaga lähedalt seotud isikud ei ole päris niisugused, nagu ta seni oli arvanud. Need, keda tema pidas ausateks ja korralikeks, on tema naiivsusele mängides temast „mööda läinud”. Faktiliselt nad on teda ära kasutanud (nagu Tšehhovi onu Vanjat). Veel enam, talle hakkab koitma, et suur osa ühiskonnas toimuvast põhineb silmakirjalikkusel. Aated, mida tema on uskunud ja millest juhindunud, on ühe väiksema sotsiaalse grupi väljamõeldis, mille abil suuremat gruppi kontrollida ja enda heaks tööle panna. Võimujanused, egoistid ja muud nurjatud hoiavad nende abil häid ja lihtsameelseid käpa all. Ühed on töötanud ennastohverdavalt ja püksirihma pingutanud, teised on pihku itsitanud ja vilju maitanud. Nüüd lähevad inimesel silmad lahti. Aga on juba hilja. See ongi põhiline. Hilja! Mäe teine külg paistab ammu, ees ootab laugjas põhjatu org. Enam ei ole võimalik uuesti alustada, jõudu ning aega napib. Kõik, mis on, see enam-vähem niimoodi nüüd ka jääb. On oldud loll, ja midagi pole parata.

Säärane seisund vähendab kõvasti inimese valmisolekut suuremeelseteks tegudeks, näiteks osalemiseks kodanikuühiskonnas või mingis muus aktsioonis. Sellest võib sugeneda kibestumist ja kalkustki. „Lõpparve” oleks sellest kõneleva dramaatilise ooperi pealkiri. Küll tahaks seda vahel dirigeerida!